

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ РАУФА АБЛЯЗОВА**

Кафедра права та інформаційної справи

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Теорія держави і права»

На тему: «Формування демократичної держави в Україні»

Студент-виконавець:

Соловей Артем Сергійович,
група ЮР-21

Керівник курсової роботи:

Джолос Вадим Сергійович

Курсова робота захищена з
оцінкою

Протокол захисту курсових робіт

№ _____ від _____ 20____ р.

Черкаси 2023

Зміст

Зміст

Вступ.....	3
------------	---

Розділ 1 Теоретичні аспекти формування демократії 6

1.1 Основні поняття демократії.....	6
-------------------------------------	---

1.2 Історичні та теоретичні аспекти розвитку демократії в світі.....	10
--	----

1.3 Сучасний стан демократії в Україні	14
--	----

Розділ 2

Характеристика негативного впливу на демократію в Україні 17

2.1 Політичні, соціокультурні, економічні та історичні фактори	17
--	----

2.2 Економічні фактори.....	18
-----------------------------	----

Розділ 3 Шляхи вдосконалення демократії в Україні 23

3.1 Політичні реформи.....	23
----------------------------	----

3.2 Громадянське суспільство та активна участь громадян.....	25
--	----

3.3 Міжнародний досвід у зміцненні демократії: навчальні приклади	27
---	----

Висновки	32
-----------------------	-----------

Список використаних джерел.....	34
--	-----------

Вступ

Актуальність теми дослідження

Формування демократичної держави в Україні є важливою темою для дослідження, особливо у контексті її історичного розвитку, сучасних викликів та перспектив. Ось кілька можливих напрямків для курсової роботи. Україна, як молода держава, зіткнулася з численними викликами та перешкодами на шляху до побудови стабільної та ефективної демократії. Ця тема є надзвичайно актуальною. Сучасний процес формування демократії в Україні має глибокі історичні корені, включаючи період радянської диктатури та незалежність, яка була оголошена в 1991 році.

Сучасні виклики для країни стикається зі складними викликами, такими як корупція, відсутність довіри до владних структур, конфлікти інтересів між політичними групами, а також потреба у зміцненні правової держави. Міжнародний контекст також є неймовірно важливим, так як Україна знаходиться на перехресті інтересів геополітичних гравців, що робить процес демократизації ще більш складним і вимагає адаптації до міжнародних стандартів демократії та прав людини.

Мета дослідження

Метою даного дослідження є аналіз процесу формування демократичної держави в Україні з моменту її незалежності в 1991 році до сьогодні. Дослідження спрямоване на вивчення історичних, політичних, соціокультурних та правових аспектів цього процесу. Воно передбачає аналіз переходу від радянської системи до демократичних структур, виявлення ключових викликів та перешкод на шляху до демократії, оцінку досягнень та прогресу, а також розроблення рекомендацій для подальшого вдосконалення демократичних процесів в Україні.

Головною метою є :

Аналіз історичних процесів: Вивчення та аналіз історичних етапів формування демократичних принципів та інститутів в Україні після отримання незалежності . Це включає період трансформації від радянської системи до демократичної держави.

Виявлення викликів та перешкод: Аналіз сучасних викликів, що стоять перед Україною на шляху до побудови стабільної та ефективної демократії, таких як корупція, політичні конфлікти, недовіра до владних структур.

Оцінка досягнень і прогресу: Визначення досягнень та прогресу у формуванні демократії в Україні, включаючи роль громадськості, реформування законодавства, створення демократичних інститутів.

Просування пропозицій та рекомендацій: Розроблення пропозицій та рекомендацій для подолання існуючих проблем та покращення демократичних процесів в Україні.

Предметом дослідження

Дослідження охоплює різноманітні аспекти цього процесу, такі як політичні, історичні, соціокультурні та правові. Воно спрямоване на розуміння та аналіз того, як Україна розвивається як демократична держава, виявлення викликів та перешкод, з якими стикається країна у цьому процесі, а також оцінку досягнень та прогресу, що були здійснені протягом цього часу.

Важливо також розробити рекомендації для подальшого вдосконалення демократичних інститутів та процесів в Україні з метою підтримки стабільності та розвитку демократії в країні.

Об'єктом дослідження є : формування демократичної держави в Україні **Методологічною основою роботи**

Методологічною основою роботи є поєднання різноманітних підходів та методів дослідження. Для досягнення цілей дослідження використовуються історичний аналіз, політичний аналіз, соціологічні методи, аналіз правових норм та правозастосування, а також аналіз міжнародного досвіду та практики. Важливою складовою є також використання кількісних та якісних даних, інтерв'ю з експертами та представниками влади, а також аналіз документів та статистичної інформації. Інтердисциплінарний підхід дозволяє отримати комплексне розуміння процесу формування демократії в Україні та забезпечити об'єктивність та достовірність отриманих результатів.

Емпірична база дослідження

Емпірична база дослідження включає в себе різноманітні джерела та джерела даних, які допомагають збирати і аналізувати інформацію про формування демократичної держави в Україні. Це можуть бути офіційні документи, такі як закони, конституція, звіти уряду та парламенту, а також статистичні дані, опитування громадян, наукові дослідження та аналітичні матеріали від громадських організацій, дослідницьких центрів та міжнародних організацій

Практичне значення

Аналіз процесу формування демократії в Україні може допомогти зрозуміти причини успіхів та проблем, які ще потребують вирішення. Рекомендації, що виникають з такого дослідження, можуть сприяти вдосконаленню демократичних інститутів, законодавства та практики, а також сприяти зміцненню демократичних цінностей та розбудові

громадянського суспільства в Україні.

Апробація результатів дослідження

Представлення здобутих знань та висновків спільноті, яка зацікавлена в питаннях демократії та політичних процесів в Україні.

Структура роботи обумовлена предметом, метою, завданнями і логікою дослідження, тож, дана праця складається із вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 36 сторінок, з яких 28 сторінок – основний текст, 3 сторінки – список використаних джерел, що містить 30 найменування.

Розділ 1 Теоретичні аспекти формування демократії

1.1 Основні поняття демократії

Будь-яка держава не може розвиватися без демократичних основ та принципів побудови правового суспільства. Демократія - один із найважливіших критеріїв зрілості будь-якого суспільства. У демократичному суспільстві всі суб'єкти політичного процесу вбачають мету, чітко визначені умови, ефективний засіб оновлення суспільного життя, радикальну трансформацію політичної системи та гарантію незворотності цього процесу тощо. Якщо розглядати соціальний аспект, то в соціальному розвитку демократія є найефективнішим способом реалізації суперечностей, вдосконалення і гармонізації суспільства.

Демократія є важливою і загальновизнаною цінністю, але вона утворюється і набирає реальної сили тільки за умови, коли в ній наявні певні основоположні риси, які розкривають її зміст. Тому основними цінностями демократії як суспільно-політичного явища є: власна цінність, що розкривається через її соціальне призначення - служіння на користь особистості, суспільству і державі; інструментальна, що виражається в її функціональному призначенні; особистісна, що розвивається через визнання прав особистості та їх реального забезпечення за допомогою загально-соціальних і юридичних гарантій. Саме тому демократія має своє природне соціальне призначення, яке реалізується у відносинах між суб'єктами у суспільстві. [1, с. 41]

Демократія у правовій державі ґрунтується на конституційному визнанні народу джерелом влади та реальному здійсненні народної влади через рівноправну участь громадян в управлінні загальнодержавними і місцевими справами, у контролі за державною діяльністю; виборності та змінюваності вищих органів державної влади; існуванні багатопартійності; наявності поділу влади із системою стримувань і противаг; верховенству закону і права; забезпеченні прав і свобод людини й меншості відповідно до міжнародних стандартів. Для захисту цих прав та свобод держава встановлює певні гарантії. Найвищою з них є конституційне гарантування прав та свобод людини і громадянина. Ця гарантія реалізується за допомогою різних засобів правового характеру через усю систему органів

державної влади, безпосередньо забезпечується охорона і захист прав особи. [1, с.43]

Перш за все проблемою у сфері реалізації демократії у демократичному суспільстві є те, що Україна має складну етнічну структуру населення і багато часу приділяє вирішенню проблем національних меншин, у тому числі збереженню територіальної цілісності держави. Загрозою для демократичних перетворень є критичний стан, у якому опинилась Україна, де практично відсутня свобода особистості в економічній сфері. В державі проводяться різноманітні реформи, але дуже часто їх визнають недосконалими в механізмі реалізації, що в подальшому впливає на політичний режим в суспільстві

Отже, важливою передумовою демократії є високий рівень політичної та правової культури суспільства, а пріоритетним напрямком розвитку європейської держави є високий рівень забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Зокрема, сучасна демократія має передбачати інтелектуальну та моральну компетентність громадян у прийнятті політичних і правових рішень. Важливим засобом формування такої компетентності народу є його реальна систематична участь у прийнятті конкретних рішень політичного і правового характеру. Це у свою чергу означає, що демократична держава несе відповідальність за те, щоб усі її громадяни мали змогу отримати гідну освіту за своїми здібностями і можливостями, яка б дозволяла їм брати участь у суспільно-політичному житті. Таким чином, демократія набуває реального соціально-політичного характеру лише тоді, коли вона ґрунтується на відповідних їй формах свідомості, загальної культури суспільства та чітко визначених демократичних принципах. [25]

Життєздатність безпосередньо залежить від всебічної готовності громадян відстоювати свої ідеали перед тими, хто посягає на них. У науці є таке твердження, що влада держави реально простягається настільки далеко, наскільки громадяни усвідомлюють себе залежними від неї. Тому усвідомлення громадянами їх особистої чи суспільної свободи зумовлює відповідне обмеження державної влади.

Демократичне суспільство характеризується тим, що в сучасній демократії політичні права доповнюються соціальними правами, які передбачають надання усім членам суспільства визначеного законодавством мінімуму соціальних благ. Відповідно до цього вводиться принцип соціальної відповідальності всіх суб'єктів правовідносин у

суспільстві. Разом з тим державні соціальні програми стають невід'ємною частиною державних напрямків впровадження своїх інтеграційних процесів у державі. Демократія поширюється на всі сфери суспільного життя, і її функціонування є важливим для формування правової держави і громадянського суспільства. [1, с.45]

Демократія — політична організація влади народу, при якій забезпечується: рівна участь усіх і кожного в управлінні державними і суспільними справами; виборність основних органів держави і законність у функціонуванні всіх суб'єктів політичної системи суспільства; забезпечення прав і свобод людини і меншості відповідно до міжнародних стандартів.

Розглянемо ознаки демократії.

1. Демократія має державний характер:

а) виражається в делегуванні народом своїх повноважень державним органам. Народ бере участь в управлінні справами в суспільстві і державі як безпосередньо (самоврядування), так і через представницькі органи. Він не може здійснювати сам належну

йому владу і делегує державним органам частину своїх повноважень;

б) забезпечується виборністю органів держави, тобто демократичною процедурою організації органів держави в результаті конкурентних, вільних і чесних виборів;

в) проявляється в спроможності державної влади впливати на поведінку та діяльність людей, підкоряти їх собі з метою управління суспільними справами. [2, с.56]

Слово «демократія» відоме ще від часів Давньої Греції і у перекладі з грецької означає «владу народу». У ранній період свого існування в Давній Греції демократія розумілася як особлива форма або різновид організації держави, при якому владою володіє не одна особа (як при монархії, тиранії), і не група осіб (як при аристократії, олігархії), а всі громадяни, що користуються рівними правами на управління державою.

Протягом історії до ідеї демократії, заснованої на принципах свободи і рівності, зверталися кращі уми людства, збагачуючи і розвиваючи це поняття: Перикл (Давня Греція), Б. Спіноза (Нідерланди, XVII ст.), Ж.-Ж. Руссо (Франція, XVIII ст.), Т. Джефферсон (США, XVIII ст.), І. Франко (Україна, кінець XIX -початок XX ст.), В. Гавел (Чехія, XX ст.), А. Сахаров (Росія, XX ст.) та ін. Багато хто з них (наприклад, А. Токвіль) акцентували

увагу на необхідності «вчитися демократії». Гете писав: «Лиш той є гідним щастя і свободи, хто що не день іде за них на бій».

Кожна історична епоха вносила свої ознаки в поняття демократії і розставила свої акценти на їх значущості.

Слово «демократія» вживається в різному значенні:

- як форма держави;
- як політичний режим;
- як принцип організації та діяльності державних органів і громадських організацій.

Коли про державу кажуть, що вона — демократична, то мають на увазі наявність усіх цих значень. Демократія як форма держави можлива в країнах з демократичним режимом, а відтак, із демократичним принципом організації та діяльності всіх суб'єктів політичної системи суспільства (органи держави, державні організації, громадські об'єднання, трудові колективи), котрі одночасно є й суб'єктами демократії. Зрозуміло, що суб'єктами демократії є насамперед громадянин і народ.

Демократія ніде і ніколи не існувала без держави. Реально демократія є формою (різновидом) держави, яка характеризується, щонайменше, такими ознаками:

- 1) визнанням народу вищим джерелом влади;
- 2) виборністю основних органів держави;
- 3) рівноправністю громадян і насамперед рівністю їх виборчих прав;
- 4) підкоренням меншості більшості (перших останнім) при прийнятті рішень.[2, с.67]

Будь-які демократичні держави будуються на підґрунті цих загальних ознак, але ступінь розвитку демократії може бути різним. Демократизація суспільства — це тривалий безперервний процес, що потребує не лише внутрішньодержавних, але й міжнародних гарантій.

Сучасні демократичні держави (а бути демократичною державою є престижним) доповнюються низкою інших ознак і принципів:

- (1) додержання прав людини, їх пріоритет над правами держави;
- (2) конституційне обмеження влади більшості над меншістю;
- (3) повага до прав меншості на власну думку і її вільне вираження;
- (4) верховенство закону;
- (5) поділ влади та ін.

Виходячи із сучасного наповнення демократії кісним додатковим змістом, можна дати визначення демократії як зразка, ідеалу, до якого прагнуть цивілізовані держави.

1.2 Історичні та теоретичні аспекти розвитку демократії в світі

По-своєму пояснювали феномен “демократія” давньогрецькі мислителі Демокріт (бл. 460–370 рр. до н. е.) та засуджений афінською демократією на смерть знаменитий філософ Сократ (469–399 рр. до н. е.). Демокріт був прихильником рабовласницької демократії, а Сократ, навпаки, — противником демократії і прихильником рабовласницької аристократії, вважаючи, що демократія — привілей людей освічених, розумних, благородних, а такими більшість землеробів, працюючих людей, на його думку, не є.

Демокріт особливо акцентував увагу і вивчав людину як суспільну істоту (“Мала світобудова”), вважаючи, що суспільство і держава виникли виключно внаслідок діяльності людини. Оскільки саме в державі втілюються усі блага і справедливості, громадяни, на його думку, повинні постійно дбати про вдосконалення держави, управління нею.

В основі держави Демокріт бачив принцип “узгодженого і гармонійного діяння”, а її метою вважав погодження різних за своєю спрямованістю суспільних інтересів. Це погодження має відбуватися через закон, шляхом вибору мудрих, інтелектуально розвинених і вихованих правителів.

Демокріт вважав, що справжнє людське щастя — “коли душа перебуває у спокої і рівновазі, не стурбована ніякими переживаннями”. Щоб вдало керувати суспільством, доводив Сократ, треба знати, що таке добро, бути освіченою людиною. При цьому кожна людина, вважав він, має коритися державі з усіх питань, що не суперечать її сумлінню. Керуючись такими тенденціями, філософ відмовився навіть від пропозицій втекти з в’язниці, куди потрапив за несправедливим звинуваченням. [3, с.35]

Державні влаштування Платон поділяв на демократичні (тому що ґрунтуються на честолюбстві), олігархічні, демократичні і тиранічні. Проте усі ці влаштування він вважав недосконалими. Розмірковуючи над тим, що таке демократія, найбільш вдалим, на його погляд, є державний устрій. Платон намагався обґрунтувати модель найкращої держави. У роботах “Держава” і “Закони” він спочатку формулює своє бачення сутності полісу взагалі. Платон вважав, що поліс (держава) проходить

чотири основних стадії у своєму розвитку. Перша стадія (“істинна”, “здорова”), — пов’язана з наявністю людських потреб і необхідністю їх задоволення. Друга стадія (“пишна”) — характеризується значно вищими, цивілізаційними благами. Третя стадія — поліс у своєму розвитку очищається від тих негативних сторін, які має конкретна цивілізація. Четверта стадія полісу є заключною, “прекрасною”, коли власне держава і управляється правителем-філософом. Життя громадян за такого правителя є максимально щасливим. Платон вважав, що вказані стадії розвитку полісу не обов’язково йдуть одна за одною у жорсткому порядку. Провідною складовою ідеальної держави, на його думку, має бути справедливість, коли кожен займається і робить “лише своє”, не втручаючись і не роблячи нічого з того, що мають робити інші громадяни. Тобто ідеальна держава — це держава з чітким розподілом праці, де існують три основних стани: правителі, воїни (охоронці), виробники.

Історичний контекст формування демократії в Україні

XX століття насправді виявилось часом найбільш потужного поширення демократії у планетарному масштабі. Найпомітніші демократичні зрушення мали місце у Східній Європі (перебудова багатьох країн на демократичних засадах, розпад СРСР, поява нових суверенних держав на теренах колишнього СРСР), у Західній Європі (падіння соціалістичних режимів, перехід держав на ринково капіталістичний шлях розвитку). Істотні демократичні зрушення у 80-х роках мали місце також і в деяких країнах Центральної Америки. На тлі виразних і потужних соціально-трансформаційних процесів здавалося б немає аж ніяких сумнівів щодо помітних перемог демократії, демократичних систем і моделей облаштування життя людей, народів, країн і навіть континентів [4, с.37]

Історичне становлення нашої країни відбувалося протягом багатьох віків. За цей час не одному поколінню українців довелося ціною власного життя здобувати право прийдешніх поколінь на вільне і незалежне життя. Сьогодні ж 1991 рік вписано в новітню історію України, як час, з якого почалася нова сторінка розвитку державності. Проте важливо пам’ятати історичні постаті та події для того, щоб не забувати про шлях, який довелося подолати українській державі в своєму становленні. [4, с.58]

Активні процеси політичних, соціальних, економічних та інших трансформацій, що розпочалися наприкінці 90-х років XX ст. в країнах Центральної і Східної Європи, багато дослідників — філософів,

соціологів, політологів — схарактеризували як демократичний транзит. Оскільки процеси демократизації у країнах, що виникли на теренах пострадянського СРСР та бувших соціалістичних європейських країнах, були і є неоднозначними, спеціалісти-транзитологи виокремлюють кілька характерних особливостей цього процесу. Розглянемо їх:

- відсутність якихось універсальних моделей і особливостей переходу до демократичних політичних режимів і умов функціонування суспільств;
- наявність характерних алгоритмів переходу до демократії у конкретних регіонах і країнах відповідно до історичних, географічних, ментальних та інших умов;
- безпосередній зв'язок демократичних трансформаційних процесів з могутнім відродженням етнонаціональних проблем. В останні десятиліття ХХ ст. процеси згортання демократії захопили Південну Європу, Латинську Америку, країни Азії, а потім (після 1989 р.) перемістилися у Східну Європу, колишній Радянський Союз. Цей процес стали по своєму пояснювати спеціалісти різних 104 галузей знань, але найперше американські політологи С. Хантінгтон, Ф. Фукуяма

Історія створення Української Соціал-Демократичної Партії (УСДП) та розвиток сучасних моделей демократії 1896—1918 рр.

УСДП була заснована 17 вересня 1899 р. на партійній конференції у Львові колишніми членами Української Радикальної Партії: Ю. Бачинським, С. Вітиком, М. Ганкевичем, Я. Остапчуком, А. Шмігельським, Р. Ярославичем та ін., які відкололися від неї та утворили Українську Соціал-Демократичну Партію Галичини і Буковини. Перша спроба утворення УСДП відбулась ще раніше. У вересні 1896 р. М. Ганкевич разом з іншими членами УРП скликали таємні збори українських робітників у Львові, на яких було вирішено заснувати українську соціал-демократичну партію та видавати окрему робітничу газету українською мовою латинським шрифтом 17 вересня 1896 р. був виданий «Поклик до робітників русинів», який повідомляв про намір створити окрему, українську, соціал-демократичну партію [4:87]

Сучасна типологія демократії є надто строкатою. Одним із перших спробу етимологізувати сучасні моделі демократії вчинив канадський політолог К. Макферсон. Її поглибив Д. Хелд і вона будувалася у такий спосіб

- класична демократія (антична демократія);

- проективна демократія;
- демократія, що розвивається;
- демократія, пов'язана з теорією відмирання держави (К. Маркс);
- змагальний елітизм;
- плюралістична демократія;
- партисипаторна демократія;
- модель легальної демократії. Ці самі політологи виділяють два види ліберальної демократії: проективну і таку, що розвивається. Для обох цих різновидів демократії загальним є пріоритет громадянського суспільства над державою, народний суверенітет (представницьке правління) та свободи особистості.

УСДП у ЗУНР та УНР: Політична діяльність та вплив (1918–1919 рр.)

Делегатами УНРади ЗУНР–ЗО УНР від УСДП були: Бірчак Володимир, Бойкович Микола, Ганкевич Микола, Калинович Іван, Крупа Осип, Кулицький Роман, Лісковацький Іван, Маріяш Григорій, Скибінський Рудольф, Чарнецький Антін. У першому уряді ЗУНР УСДП мала свого представника (А. Чернецького — державного секретаря праці й суспільної опіки), але у грудні 1918 р. вийшла з коаліції. З січня 1919 р. перебувала в опозиції до уряду ЗУНР. Мала визначальний вплив на діяльність Селянсько-робітничого союзу. УСДП підтримувала соціалістичний уряд Директорії УНР. У 1919–1920 р. входила до уряду УНР (В. Темницький, Й. Безпалко, В. Старосольський, С.Вітик. [30])

УСДП у міжвоєнний період: Перехід на комуністичну платформу та заборона діяльності (1919–1939 рр.)

1921 р. перейшла на платформу радянської влади в Україні й поставилася негативно до закордонного уряду ЗУНР. У січні 1922 р. вимогу возз'єднання західноукраїнських земель з УСРР. Цей курс зміцнився приходом до УСДП кількох послів з Волині. 18 березня 1923 р. — VI з'їзд УСДП ухвалив перехід на комуністичну платформу, усунув з проводу М. і Л. Ганкевичів, В. Старосольського, П. Буняка, І. Квасницю та ін. На 1923 р. УСДП налічувала 4,2 тис. членів. 30 січня 1924 р. УСДП заборонена польською владою, тоді ж польська адміністрація ліквідувала газети «Вперед», «Земля і Воля» та місячник «Нова Культура». Частина членів УСДП приєдналася до Комуністичної партії Західної України, а 4 члени польського сейму від УСДП (А. Пашук, Х. Приступа, Й. Скрипа, Я. Войтюк) вступили у комуністичну посольську фракцію.

«Права» фракція УСДП згуртувалася навколо культурно-освітнього

товариства «Робітнича Громада» й оформилася як група «Вперед» під проводом Л. Ганкевича.

Процес поступової відбудови партії остаточно завершив з'їзд 8–9 грудня 1928 р. — VI (VII) з'їзд УСДП у Львові.

1.3 Сучасний стан демократії в Україні

Актуальною проблемою, особливо для країн, в яких триває демократичний транзит, є набуття демократією „імітаційного” характеру. З одного боку, це може відбуватися внаслідок акцентування уваги лише на окремих складових сучасної демократії. Зокрема, впровадження ліберально-представницької демократії може супроводжуватися непропорційно більшим ухилом до лібералізації, ніж до забезпечення участі громадян у прийнятті політичних рішень (і приклад України це підтверджує). [24]

У результаті має місце певна підміна демократичних цінностей цінностями ліберальними, тенденція до збільшення наголосу на індивідуалізмі та недоцільності регулювання соціально-економічної нерівності. У свою чергу, соціально-економічна нерівність не тільки загрожує єдності суспільства, але й призводить до збільшення політичної нерівності. З іншого боку, імітація демократії може відбуватися і внаслідок свідомо чи несвідомо підміни демократичних інститутів та процедур політичною елітою. У такому випадку виникає небезпека становлення „дефектної” демократії, наприклад „демократії виключення” (у разі обмеження виборчого права), „анклавної демократії” (у разі виведення певних політичних сфер з-під впливу демократичних процедур), „неліберальної демократії” (при порушенні принципів правової держави на користь неформальних політичних інститутів і практик). Хоча сучасна демократія не є досконалою, а її розвиток супроводжується ризиками та невизначеностями, було б неправильно говорити про актуальність інших способів організації та здійснення влади.

Натомість, доцільним є пошук шляхів розв'язання основних проблем, властивих демократичному процесу, та підкреслення важливих переваг демократії. Політична теорія та практика пропонує різні підходи до цього завдання. Один із них, який умовно можна назвати „реалістичним”, не передбачає активного втручання у демократичний процес для розв'язання

існуючих проблем, оскільки вважає їх природними і такими, що не ставлять під сумнів основні демократичні принципи. [24]

Проблеми та виклики демократичного розвитку

Демократія нині відчуває досить серйозні проблеми, основною з яких є недовіра громадян до політичної еліти (до політиків і політичних лідерів); політичних партій; парламенту та інших політичних інститутів. У результаті досліджень було виявлено загальну тривожну тенденцію зростаючої недовіри до політичних діячів і урядів з боку населення країни. Є очевидним, що рівень довіри суспільства щодо інститутів представницької демократії залежить від: а) ступеня інформованості населення; б) наявності чіткого критерію, за допомогою якого громадяни оцінюють уряд і політиків; в) ефективності конкретних демократичних інститутів, насамперед уряду.

Для того, щоб уповільнити зростання негативних настроїв і змінити ставлення громадян до сучасного стану демократії, необхідно внести суттєві корективи в кожну з трьох складових частин. Такий виклик демократії, як зниження довіри громадян до її сучасних інститутів, і сьогодні залишається актуальною політичною проблемою, що зумовлена насамперед зменшенням компетентності політичних діячів, що діють від імені громадян і виражають їхні інтереси і бажання. [25, с.35]

Причини, що негативно впливають на здатність уряду ефективно виконувати свою політику та адекватно відповідати на запити та потреби громадян, криються в інтернаціоналізації та глобалізації. Однак визначені проблеми недовіри громадян не обов'язково розглядати в контексті сучасної «кризи демократії», потрібно глибше розібратися в джерелах розчарувань громадян. Так, наприклад, є тенденція безперервного зростання очікувань щодо регулюючих можливостей політики: надзвичайно зросли вимоги до демократії, але при цьому здатність демократичної держави до вирішення проблем істотно не змінилася. Сучасний індивід схильний насолоджуватися перевагами свободи, але її зворотний бік – відповідальність – він усе частіше знімає з себе і перекладає на державу і владу взагалі. Також серйозним викликом, з яким стикається сучасна демократія, є роль ЗМІ і нових неконтрольованих центрів прийняття рішень, що вступають у конкуренцію з демократично легітимізованими інститутами. Складність сучасного буття вимагає від громадян швидких і водночас важких, комплексних рішень. Однак ЗМІ, навпаки, пропонують масам втечу у віртуальний світ, свого роду

«прекрасний новий світ». Нині у всіх сучасних демократичних державах спостерігається зниження громадської підтримки політичних установ і політичних діячів.

Для України ця проблема теж актуальна. Особливий виклик для демократії становлять низький відсоток участі молоді у виборах, зростання частки виборців, які періодично змінюють свої політичні уподобання. Це можна розглядати в кожному конкретному випадку як втрату суспільної підтримки держави. Нині є певний парадокс. Громадська думка вважає, що кількість людей, які цікавляться політикою, все зменшується. Подібне твердження і правильне, і неправильне одночасно. Правильне, тому що люди, як правило, в середньому дійсно все менше цікавляться роботою адміністрації, партій і парламентів, а головне, часто проявляють усе меншу зацікавленість в особистій участі в цих структурах. Однак насправді є і зростаючий інтерес до того, яким чином суспільство може успішно вирішувати свої нагальні проблеми. Люди все більше зацікавлені в конкретних способах вирішення цих проблем. [28, с.36]

Якщо перша категорія інтересу й залучення в політику отримала назву традиційної, то друга – нетрадиційної. Є підстави зробити висновок, що, незважаючи на те, що економічний розвиток і добробут знаходяться на відносно достатньому рівні, ставлення до політики в традиційному плані все погіршується, іноді аж до того, що знижується необхідна підтримка суспільством держави. Зростає інтерес до політики в нетрадиційному, новому ключі – як до способу вирішення реальних проблем, але саме він задовольняється недостатньо. Якоюсь мірою це розхитує політичні системи, але ж вони забезпечують контроль, вирішення проблем і перерозподіл благ, відповідно, потребують підтримки і ресурсів з боку суспільства. У разі відсутності необхідної підтримки наявна система не може функціонувати належним чином і в довгостроковому періоді деградує. Актуальним стає прагнення політичних систем до відновлення достатнього рівня громадської підтримки. Зокрема, потрібні активні дії у сфері комунікації.

Розділ 2 Характеристика негативного впливу на демократію в Україні

2.1 Політичні, соціокультурні та історичні фактори

Політичні фактори грають важливу роль у розвитку демократії. Одним з ключових елементів є система управління, яка визначає, як влада розподіляється та контролюється. В демократичних системах, таких як парламентська і президентська республіка, громадяни мають право голосувати та обирати своїх представників. Крім того, важливим політичним фактором є правова система, яка забезпечує рівність перед законом і захист прав громадян. Зокрема, незалежний судовий орган відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості та захисті прав людини. [17, с.22]

Іншим важливим аспектом є політична культура, що відображає уявлення та цінності суспільства стосовно політики та управління. Вона включає в себе рівень довіри до влади, участь громадян у політичному процесі та толерантність до різноманітних точок зору. Крім того, політичні інституції, такі як політичні партії та громадські організації, впливають на демократію шляхом представлення інтересів та думок різних груп населення.

Також варто зазначити, що політичні фактори можуть бути як позитивними, так і негативними для демократії. Наприклад, корупція та вплив олігархів можуть підірвати демократичні інститути та порушити принципи правової держави. У той же час, активна громадянська участь та відкритий політичний діалог сприяють зміцненню демократії та розвитку суспільства.

Отже, політичні фактори включають широкий спектр аспектів, які впливають на функціонування демократичних систем. Вони відіграють важливу роль у формуванні політичного ландшафту та визначенні майбутнього розвитку суспільства.

Соціокультурні та історичні фактори мають значний вплив на розвиток демократії у кожній країні. Соціокультурні фактори включають в себе такі аспекти, як освіта, релігійні переконання, етнічна та мовна різноманітність, а також ступінь розвитку цивілізації та культурного розмаїття. Наприклад, країни з високим рівнем освіти та культурними

цінностями, що підтримують ідеї свободи та рівності, частіше схильні до демократичних форм уряду.

Історичні фактори також грають важливу роль у визначенні демократичного розвитку країни. Наприклад, країни з довгою історією демократії, такі як Сполучені Штати Америки або Велика Британія, часто мають стійкі демократичні інституції та культуру, яка сприяє громадянській участі та правам людини. З іншого боку, країни з історією авторитарного уряду можуть мати складнощі у становленні та зміцненні демократичних інституцій через відсутність досвіду та традицій демократичного урядування. [12, с.41]

Крім того, важливим історичним фактором є колоніальна спадщина. Багато країн, які колись були колоніями, мають свою історію залежності від інших країн, що може вплинути на їхні можливості розвитку демократії. Наприклад, деякі колоніальні влади можуть залишити спадщину авторитарного управління та системи соціального контролю, що ускладнює перехід до демократії.

Отже, соціокультурні та історичні фактори відіграють важливу роль у розвитку демократії, впливаючи на цінності, установи та процеси в кожній країні. Їх розуміння та врахування є ключовими для створення стійких та ефективних демократичних систем. [29]

2.2 Економічні фактори

Економічні фактори грають важливу роль у розвитку та функціонуванні демократії. Економічна ситуація країни, рівень розвитку та розподіл багатства можуть впливати на стабільність політичних інститутів, рівень громадянської участі та загальний рівень демократії.

Перш за все, економічний розвиток може сприяти зміцненню демократії. Країни з високим рівнем економічного розвитку та добробуту частіше мають стабільні демократичні інституції. Високий рівень доходу може сприяти підвищенню освіченості, що збільшує громадянську участь у політичному процесі та розвиток громадянського суспільства. Крім того, економічний розвиток може забезпечити більші можливості для вирішення соціальних проблем та забезпечення ефективної роботи державних інституцій. [16, с.57]

Проте економічний розвиток не завжди гарантує розвиток демократії. Наприклад, деякі країни з високим рівнем доходу можуть мати

авторитарний режим, який контролює політичні інституції та обмежує права громадян. Також економічні нерівності можуть стати перешкодою для розвитку демократії, оскільки вони можуть породжувати невдоволеність та конфлікти між різними соціальними групами.

Іншим важливим аспектом є розподіл багатства та боротьба з корупцією. Країни з добре розвиненою системою соціальної справедливості та ефективною боротьбою з корупцією частіше мають стабільні демократичні інституції та вищий рівень довіри громадян до влади. На відміну, високий рівень корупції може підривати довіру до влади та призводити до дезінформації та маніпуляції в політичному процесі.

Економічні кризи також можуть впливати на демократію. У періоди економічних криз, влада може вживати авторитарні заходи для збереження стабільності, обмежуючи права громадян та політичні свободи. Проте в той же час, кризи можуть також стати потужним стимулом для змін та реформ, що сприяє розвитку демократії та підвищенню громадянської участі.

Нарешті, глобалізація та міжнародні відносини мають значний вплив на демократію. З одного боку, міжнародна підтримка демократичних цінностей та створення міжнародних демократичних інституцій може сприяти розвитку демократії в країнах з авторитарними режимами. З іншого боку, глобальні виклики, такі як економічна конкуренція або транснаціональний тероризм, можуть послаблювати демократичні інституції та викликати реакцію націоналізму та авторитаризму.

Отже, економічні фактори відіграють складну та багатогранну роль у розвитку демократії. Вони взаємодіють з іншими аспектами, такими як політичні та соціокультурні фактори, формуючи унікальний політичний ландшафт кожної країни. Для забезпечення стійкої та ефективної демократії необхідно розуміти ці фактори [29, с.69]

Тож як міжнародні незалежні громадські інституції оцінюють стан демократії в Україні, і які об'єктивні причини негативно впливають на дотримання прав, свобод та законних інтересів осіб в українському суспільстві

Щодо сучасних понять «демократія», то, наприклад, В. Береза вказує, що демократія є сутністю громадянського суспільства й основою держави, його становлення відбувається у тісному зв'язку зі становленням правової, соціальної, демократичної держави. Сутність демократії полягає у забезпеченні законних прав людини. Особа в такому суспільстві має

гарантоване право вільного вибору нею тих чи інших форм економічного і політичного буття, ідеології, світогляду, а також можливість вільно висловлювати свої думки, обмінюватись поглядами [28,с.167]. У політико-правовій теорії, як вказує Н. Латигіна, визначення поняття демократії має кілька вимірів, які виявляють її сутність повною мірою: по-перше, демократія – це форма держави; по-друге, демократія – це форма плюралістичної організації громадянського суспільства і політичних партій, що репрезентують його інтереси, профспілок та інших громадських організацій; по-третє, демократія виступає як політичний світогляд і відповідний суспільно-політичний рух [29, с.167]. М. Головатий переконує, що демократія може і розглядається фактично в трьох основних інтерпретаціях. Перша інтерпретація: демократія подається і пояснюється як народовладдя. Друга інтерпретація: демократія – це те, що пов'язане і характеризується відповідним державним влаштуванням. Йдеться про визнання народом джерела влади на принципах рівності і свободи.

Третя інтерпретація демократії має місце тоді, коли йдеться про колективну діяльність усіх громадян, їхні рівні права та обов'язки в партії, об'єднанні, групі тощо. У найзагальнішому плані поняття «демократія» використовується як: а) характеристика історичних типів державно-політичного устрою; б) означення політичного процесу з відповідними методами і процедурами, що забезпечують участь народу в управлінні державою, усіма суспільними справами; стосовно організації та діяльності окремих політичних і соціальних структур у різних сферах суспільного життя [8, с.170]. Таким чином, демократія як правове явище – це сукупність керівних ідей, форм та особливостей управління в державі, при якому влада належить народові, тобто з використанням правових механізмів обов'язкової участі народу в державно-управлінських та суспільних процесах з метою розвитку соціального, політичного та культурного життя населення, принципів правової держави, забезпечення прав, свобод та інтересів осіб та суспільства в державі. 2019 року Freedom House визнала Україну «частково вільною» країною, а її окуповану Росією частину Крим – «невільною територією». [28, с.79]

Дослідники стверджують, що хоча наша країна і роком раніше була в такому статусі, рівень свобод у державі ще більше знизився. Це відбулося, зокрема, через такі ключові моменти 2018 року: 1) Правозахисні групи задокументували понад 50 нападів на активістів і правозахисників протягом перших 9 місяців року. Також мали місце жорсткі збройні напади

на ромську меншину з боку націоналістичних угруповань. Розслідування цих випадків взагалі відбувалося тільки після значного тиску з боку суспільства. 2) Парламентарі і президент ухвалили законодавчі акти про створення Антикорупційного суду.[17, с. 30] Проте внутрішні і міжнародні спостерігачі висловили стурбованість процесом відбору 39 суддів, які повинні увійти до складу суду. 3) На Донбасі продовжилися нерегулярні бойові дії. Організація Об'єднаних Націй доповіла про загибель понад 3 тис. цивільних осіб від часу початку конфлікту в 2014 році. 4) У листопаді в 10 регіонах України було на 30 днів запроваджено воєнний стан після захоплення Росією 24-х українських моряків біля берегів Криму. Положення указу про воєнний стан призвели до обмеження свободи слова та зібрань, хоча їх і не було на практиці. Freedom House, як і десятки років до цього, вірить, що ситуацію зі свободою у світі можна змінити, якщо: - дотримуватися прав людини і закону щодо мігрантів та біженців; - інвестувати у громадянську освіту; - заохочувати і захищати журналістів та свободу слова; - посилити заходи щодо захисту від іноземного впливу; - припиняти спроби порушення виборчого законодавства; - запроваджувати адресні санкції за порушення прав людини та корупцію; - створювати альянси з іншими демократичними країнами; - протистояти зловживанням міжнародних інститутів (маніпуляції Інтерполом, Радою ООН та ін.).

[29, с. 60] Щодо особливостей побудови демократії в Україні, то Н. Латигіна виокремлює такі проблеми: 1) демократичні зміни розпочалися на тлі не сформованості багатьох передумов переходу до демократії: в економіці, соціальній сфері, культурі, політиці; 2) гетерогенність українського суспільства (структурованість за соціально-економічними, ідеологічними, етнічними, релігійними, регіонально-культурними, мовними ознаками, відмінності у зовнішньополітичних орієнтаціях тощо) ускладнює побудову стабільної демократії; 3) драматизм ситуації посилює те, що Україні необхідно одночасно розв'язувати два складних завдання: долати безліч негативних наслідків авторитарного минулого, розбудовуючи демократію, і одночасно вирішувати складні соціально-економічні проблеми; 4) безпорадність влади в умовах соціально-економічної кризи девальвує демократичні цінності і принципи владарювання в очах пересічних громадян; показником розчарування у демократії можна назвати тенденцію до «полівіння» електорату, зростаючу аполітичність молоді; 5) не сприяє зміцненню демократії і політична еліта, яка не спромоглася встановити між собою консенсус навіть заради визнання

спільної та рівної зацікавленості в забезпеченні демократичних інститутів і виробленні спільної програми демократичних реформ; 6) відсутність всенародного обговорення комплексних проектів демократичних перетворень, нерозвиненість форм контролю за владою та посадовими особами відводить населенню роль пасивного спостерігача кулуарних зіткнень та соціально-економічних експериментів у суспільстві, посилюючи цим масове соціальне відчуження; 7) демократія формується протягом тривалого часу, і брак в українському суспільстві реальних позитивних змін породжує масове соціальне нетерпіння, фрустрації. [30]

Таким чином, міжнародні незалежні громадські інституції, аналізуючи стан дотримання демократії в українському суспільстві, вказують на активні спроби підвищити рівень забезпечення демократії в країні, однак об'єктивні причини (війна на території України, зміни в політичному житті, олігархія, укорінена корупція) негативно впливають на дотримання прав, свобод та законних інтересів осіб в українському суспільстві. Усі вищевказані важелі негативного впливу на демократію в Україні можна прибрати шляхом проведення ефективної державної політики у всіх сферах суспільства, припинення військових дій на території України, розвитку освіти та правосвідомості в суспільстві, дотримання принципу рівності, створення тісного взаємозв'язку між державою та громадськістю, забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів осіб, особливо журналістів, активістів та правозахисників, та загалом формування демократії як форми народовладдя.

Розділ 3 Шляхи вдосконалення демократії в Україні

3.1 Політичні реформи

Політичні реформи є ключовим інструментом для зміцнення та вдосконалення демократії в будь-якій країні. Ці реформи можуть включати в себе широкий спектр заходів, спрямованих на розвиток демократичних інститутів, забезпечення громадянських прав і свобод, підвищення прозорості та відповідальності урядових структур, а також зміцнення участі громадян у політичному процесі. У цьому тексті розглянемо різні аспекти політичних реформ демократії, їхні типи та приклади реалізації, а також важливість таких реформ для забезпечення стійкої та ефективної демократії. [20, с.26]

Типи політичних реформ:

1. Реформи виборчої системи: Зміна виборчої системи може включати перехід від мажоритарних до пропорційних систем або введення гібридних виборчих моделей. Це може зробити політичний процес більш представницьким та відповідальним перед громадянами.
2. Реформи парламентських інститутів: Удосконалення структури та функціонування парламенту, включаючи розширення його повноважень, зміцнення ролі опозиції та створення ефективних комітетів, може покращити законодавчий процес та забезпечити більшу взаємодію між різними політичними силами.
3. Реформи урядового устрою: Зміни у структурі та функціонуванні виконавчої влади можуть включати реорганізацію міністерств, зміцнення ролі незалежних регуляторних органів та забезпечення більшої відкритості та прозорості у діяльності урядових структур.
4. Реформи судової системи: Забезпечення незалежності суддів, підвищення їхньої ефективності та доступності є важливими аспектами політичних реформ. Це може включати проведення антикорупційних заходів у судовій системі, підвищення кваліфікації суддів та реформування процедур вибору та призначення суддів.
5. Реформи в громадянському суспільстві: Підтримка та розвиток громадянського суспільства є важливим аспектом демократичних реформ. Це може включати створення умов для розвитку незалежних громадських

організацій, забезпечення їх фінансової стабільності та захисту прав активістів. [22]

Приклади політичних реформ у різних країнах:

1. Нова Зеландія: У 1990-х роках Нова Зеландія впровадила реформу виборчої системи, перехід від мажоритарної до пропорційної системи, що дозволило зробити політичний процес більш представницьким та реалізувати виборчу волю громадян більш точно.
2. Швеція: Швеція здійснила реформу парламентських інститутів, що включала перегляд процедур законодавчого процесу, створення більш ефективних комітетів та збільшення ролі опозиції у парламенті.
3. США: Спроби реформи виборчої системи у США включають в себе рух за введення системи голосування за рангом (Ranked Choice Voting) у деяких муніципалітетах та реформу фінансування політичних партій для зменшення впливу.

Шляхи вдосконалення демократії в Україні

В Україні, як і в будь-якій іншій країні, процес будівництва та зміцнення демократії є постійним завданням. Нижче наведено кілька шляхів, які можуть сприяти вдосконаленню демократії в Україні: [30]

1. Боротьба з корупцією та зловживанням владою: Корупція є однією з найбільших загроз демократії в Україні. Для боротьби з цією проблемою потрібно зміцнити антикорупційні органи, реформувати правосуддя та забезпечити прозорість фінансових операцій в урядових структурах.
2. Реформа виборчої системи: Вдосконалення виборчої системи є ключовим аспектом зміцнення демократії. Це може включати в себе введення пропорційної системи, встановлення більш суворих вимог до фінансування політичних партій та розширення можливостей для громадського контролю над виборчим процесом.
3. Стимулювання громадянської участі: Активна громадянська участь є однією з основних складових справжньої демократії. Для цього потрібно забезпечити доступ громадян до інформації про державну політику, створити можливості для громадських обговорень та запровадити механізми громадського контролю за роботою урядових структур.
4. Забезпечення захисту прав людини: Повага до прав людини є однією з основних цінностей демократичного суспільства. Для зміцнення демократії в Україні необхідно забезпечити ефективний механізм захисту прав громадян, особливо меншин, журналістів та активістів громадських організацій.

5. Розвиток громадянського суспільства: Громадянське суспільство відіграє важливу роль у забезпеченні контролю над діяльністю державних органів та формуванні демократичного середовища. Для його розвитку необхідно підтримувати роботу громадських організацій, надавати їм доступ до ресурсів та створювати умови для взаємодії з урядовими структурами.

6. Реформа медіа: Забезпечення свободи слова та незалежності ЗМІ є ключовим аспектом будь-якої демократії. Для цього потрібно реформувати медіа законодавство, забезпечити доступ до об'єктивної інформації та підтримати розвиток незалежних ЗМІ.

7. Міжнародна співпраця: Україна може отримати підтримку та допомогу в реформуванні свого суспільства та інститутів через співпрацю з міжнародними організаціями та партнерами з-за кордону. Це може включати в себе технічну допомогу, обмін досвідом та фінансову підтримку.

8. Розбудова правової держави: Забезпечення дотримання законності та правова стабільність є важливими аспектами демократії. Для цього необхідно змінити правову систему, забезпечити незалежність суддів та прокуратури та підвищити рівень правосуддя. [30]

Загалом, вдосконалення демократії в Україні вимагає комплексного підходу та спільних зусиль уряду, громадянського суспільства

3.2 Громадянське суспільство та активна участь громадян

Громадянське суспільство та активна участь громадян є ключовими складовими будь-якої демократичної системи. У цьому тексті розглянемо, як громадянське суспільство функціонує в Україні, роль, яку воно відіграє у зміцненні демократії, а також методи та приклади активної участі громадян у політичному житті країни. [30]

Небезпекою для демократії, яка становить потенційну загрозу з боку громадянського суспільства є формування так званих "коаліційних інтересів" та асоціацій, які демонструють тенденцію до об'єднання і створення угруповань на основі організованих інтересів. В результаті виникає навколо державний апарат із представників торгових асоціацій, профспілок, різноманітних об'єднань метою яких є отримання широких благ для себе від держави. Що ж до політичних партій, то їхня діяльність не завжди визначається загальними принципами та ідеалами, а скоріше внутрішнього логікою їхнього механізму. Таким чином, відбувається

процес, який отримав назву "олігархізації партій та корпоратизації партійних інтересів". Цей процес часто стає можливим завдяки дефіциту внутрішньопартійної демократії та формуванню партійної олігархії як антидемократичного внутрішньо партійного явища.

Громадянське суспільство в Україні: огляд

Громадянське суспільство в Україні включає в себе широкий спектр громадських організацій, які діють у різних сферах життя. Це включає неприбуткові організації, професійні спілки, фонди, об'єднання за інтересами, релігійні організації та інші громадські об'єднання. Громадянське суспільство в Україні активно діє на всіх рівнях: від локального до національного.

Громадянське суспільство в Україні виникло внаслідок розвитку громадянських ініціатив та активності під час Революції Гідності у 2013-2014 роках, коли громадяни об'єдналися для висловлення своєї підтримки демократії, прав людини та протидії корупції. З того часу громадянське суспільство стало одним з ключових акторів у політичному та соціальному житті країни.

Роль громадянського суспільства в зміцненні демократії

1. Захист прав та свобод громадян: Громадянське суспільство виступає захисником прав і свобод громадян, мобілізуючи громадян для захисту їхніх інтересів та вимагаючи від уряду виконання його обов'язків у цьому напрямі.
2. Громадський моніторинг: Громадські організації здійснюють моніторинг діяльності влади та урядових структур, що сприяє забезпеченню прозорості та відповідальності.
3. Громадянська освіта та мобілізація: Громадянське суспільство активно залучає громадян до політичного процесу шляхом проведення освітніх заходів, семінарів та кампаній. Це допомагає збільшити рівень усвідомленості громадян [24]

3.3 Міжнародний досвід у зміцненні демократії: навчальні приклади

Міжнародний досвід у зміцненні демократії надзвичайно різноманітний та включає в себе численні навчальні приклади з різних країн світу. Ось кілька прикладів, які можна взяти до уваги:

Навчальні програми з громадянської освіти в США: В Сполучених Штатах існують різні навчальні програми, спрямовані на зміцнення демократії та розвиток громадянського суспільства. Наприклад, "Мережа середніх шкіл

міжнародних студій" (International Studies Schools Network) допомагає школам розвивати програми, спрямовані на вивчення глобальних проблем, прав людини та громадянських цінностей.

Програма розвитку громадянського суспільства в ЄС: Європейський Союз підтримує розвиток громадянського суспільства в країнах-членах та країнах-кандидатах через фінансування проектів та програм. Ці програми спрямовані на підтримку громадянських ініціатив, громадянської освіти та зміцнення громадянських прав. [27]

Міжнародні організації: Організації, такі як Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Центральна виборча комісія (ЦВК), здійснюють місії спостереження під час виборів у країнах, де демократія є вразливою. Ці місії допомагають забезпечити відкриті, чесні та справедливі вибори, що є фундаментом демократії.

Міжнародні обмінні програми: Програми обміну, такі як "Фулбрайт" та програми молодіжного обміну, надають можливість молодим людям з різних країн отримати освіту та досвід у країнах з розвиненою демократією. Це допомагає зміцнити демократичні цінності та підтримує розвиток громадянського суспільства.

Ініціативи міжнародних організацій: Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейська Комісія та Центральна виборча комісія, запускають різноманітні програми та ініціативи для підтримки розвитку демократії та громадянського суспільства. Наприклад, "Декларація про принципи громадянського суспільства" ООН визначає права та обов'язки громадянського суспільства та підтримує його розвиток.

Міжнародний досвід у зміцненні демократії включає в себе широкий спектр ініціатив, програм та проектів, спрямованих на розвиток громадянського суспільства та активізацію участі громадян у політичному процесі. Навчальні приклади з різних країн світу можуть бути цінним джерелом інформації та натхнення для розвитку демократії в Україні.

Швеція: Швеція часто вказується як приклад успішної соціальної демократії. Ця країна має високий рівень громадянської участі, прозорість управління та широку мережу громадських організацій. Шведська модель демократії базується на сильній підтримці громадянських прав, громадському діалозі та відкритості в управлінні.

Норвегія: Норвегія відома своїм високим рівнем демократії та прозорістю управління. Ключовим елементом її успіху є активна участь громадян у прийнятті рішень, висока рівність та доступність інформації для громадян, а також ефективна система громадського контролю за діяльністю уряду.

Швейцарія: Швейцарія відома своєю прямою демократією, де громадяни мають можливість приймати рішення напряму через референдуми та

ініціативи. Це сприяє залученню громадян до політичного процесу та робить державну владу більш відповідальною перед народом.

Канада: Канада відома своєю міжкультурною та мовною різноманітністю, яка розглядається як одна з основ демократії. Країна має розвинену систему захисту прав меншин та широкий спектр програм інтеграції для іммігрантів, що сприяє утворенню відкритого та толерантного суспільства. Ісландія: Ісландія стала прикладом впровадження громадської участі в конституційному процесі. У 2011 році була створена Конституційна рада, яка складалася з вибраних громадян, які спільно працювали над розробкою нової конституції через відкритий інтернет-форум. Демократія і світові глобалізаційні процеси Мало хто з фахівців стане заперечувати істотний вплив на окремі країни, великі людські спільноти загально цивілізаційних глобальних процесів, які не лише спонукають людство до відповідної інтеграції, поєднання зусиль у подоланні багатьох загальнолюдських проблем а й одночасно не зовсім позитивно впливають на розвиток окремих держав і народів. Не є виключенням тут проблема воєнної безпеки, екології, інформаційного засилля, СНІДу, тероризму, демократії і т. ін. Їх вивченням, аналізом займається кілька авторитетних і популярних міжнародних організацій, Асоціація сприяння ООН, Римський клуб, Міжнародний інститут прикладних досліджень, так звана Паризька група, та ін. Так чи інакше, але світ глобалізується, політика глобалізації, глобалізму нині торкається не лише країн чи народів, а й кожного громадянина зокрема. [29, с.94]

Слід зауважити, що терміни глобалізація і глобалізм — поняття неоднозначні. Глобалізація — це історично об'єктивний, природний процес поступової інтеграції економіки, соціально-політичної духовно-культурної сфер суспільного життя на нашій планеті. Це — результат і продовження помітного технічного, інформаційного та інших процесів, які загалом надто потужно вплинули на прогрес виробничих сил, кардинально змінюють виробництво, виробничі технології і виробничі відносини. Як зауважує відомий російський філософ П. Лопата, є всі підстави говорити про вступ людства у принципово нову епоху — “епоху глобалізації”. Інша справа, що цей процес відбувається далеко не відповідно до об'єктивних природних законів еволюційного розвитку людського співтовариства. Тобто процес глобалізації — суперечливе явище, що має як конструктивну, так і деструктивну основи і наслідки. До позитиву належать: потужний розвиток виробничих сил, небачене збільшення можливостей для загального інтерактивного спілкування, зближення людей у їх спільній діяльності з вирішення багатьох проблем

сучасності. [23, с.53]

Окремі реалії глобалізації є і сприймаються людством як нейтральні, оскільки ще невідомо, як ними люди зможуть і будуть розпоряджатися. Скажімо, видатні відкриття у генній інженерії, біології, запровадження Інтернету поки що важко оцінити однозначно. Глобалізація несе і певні загрози, і нині вже має негативні наслідки для життя людей — скажімо, порушення біосферної рівноваги на планеті, надмірне забруднення навколишнього середовища, наявність і зростання можливостей складних техногенних катастроф. Ці та інші загрози і ризики цілком залежать від людей, їхньої спільної діяльності. Тобто характер і наслідки глобалізації визначальним чином залежить від того, хто і в який спосіб ними користується. Щодо терміна глобалізм, то його головним чином пов'язують із суб'єктивним фактором, із реальною політикою конкретних політичних сил, держав і т. ін. Сучасний глобалізм, як політичний феномен, утвердився в останній чверті ХХ ст. і наприкінці 90-х років цього століття фактично був сформульований у так званому “Вашингтонському консенсусі”. Його було розроблено в надрах Всесвітнього банку,

Міжнародного валютного фонду тощо. На озброєння була взята ідеологія неолібералізму, в основі якого лежать культ приватної власності, грошей, сили, всевладдя капіталу, індивідуалізм і прагматизм. Більше того, за ліберальною концепцією суспільного розвитку соціальна нерівність повністю легітимується, правляча каста визнається як така, що має безпосередню владу над “невдахами” суспільства, “нужденними”, “маргиналами”. Звідси і відома теорія, ідея так званого “золотого мільярда”, тобто тієї частини людства, яка завдяки своїм багатствам, на думку глобалістів, і має правити світом. Відтак глобалізація об'єднує людей, примушує їх спільно шукати шляхи і вирішувати актуальні проблеми сучасності, а глобалізм, навпаки, роз'єднує людей, поділяючи на “гірших” і “кращих”. [23, с.52]

Саме завдяки глобалізації сучасний світ нині вже існує у двох принципово несумісних вимірах. З одного боку, маємо потужний процес інтеграції країн у багатьох вимірах і умовах їх життя, а з другого — кожна країна, особливо невеликі, високорозвинені, намагаються максимально зберегти свої індивідуальні особливості, національну, етнічну відокремленість. Одночасно і змагання між країнами за відповідні пріоритети в економіці, політиці, соціальній та інших сферах також набуло небаченого розмаху. Таким чином, загальні глобалізаційні процеси — це об'єктивна реальність, яку ніяк не можна заперечувати за кількох основних обставин. Перша — пов'язана з потужною економічною

інтеграцією, що характеризує постіндустріальну економіку. Друга — зумовлена лавиноподібним процесом появи та розвитку нових технологій і не лише виробничих, наукових, а й інформаційних, що революційно змінили можливості спілкування, у тому числі і “життя” демократій. Уже ці дві обставини яскраво доводять, що старі, притаманні ще ХХ ст. теорії і механізми відносин між цивілізаціями, елементарно перестають працювати. Звідси реальна потреба діалогу цивілізацій, завдяки якому лише і можна знайти правильні підходи до вирішення нагромаджених проблем. [12, с.100]

Діалог цивілізацій — об’єктивна потреба часу, оскільки сучасний світ не може бути й існувати як однополярний. А оскільки це так, то діалог цивілізацій має будуватися на взаємоповазі і взаємодовірі. Щоб сповна усвідомити сутність та особливості діалогу цивілізацій, обов’язково слід враховувати сучасне розуміння самої суті цивілізації як такої. Загалом, за визначенням філософських словників, цивілізація — це складний соціокультурний комплекс, цілісне соціально-історичне утворення, локалізоване в просторі й часі. Звідси стає зрозумілим, наприклад, що таке цивілізації антична, елліністична, афінська та ін. Вважають, що термін “цивілізація” запропонував В. Р. Мірабо в 1757 р. Пізніше його використали А. Фергюсон, Л. Г. Морган, Ф. Енгельс, головним чином, з метою відповідної історичної періодизації розвитку людства.

У науці найперше розрізняють позаземну, земну і космічну цивілізації. Позаземна цивілізація — це та, що існує поза межами планети Земля. Земна цивілізація — це вже відома нам емпірично функціонуюча цивілізація з усіма притаманними їй параметрами. Космічна цивілізація — цивілізація, що освоює простори Всесвіту. З-поміж багатьох саме сучасних визначень і пояснень сутності цивілізацій, найпомітнішими є їх тривимірний розгляд:

- глобальна цивілізація. Йдеться про частину людства, що досягла відповідного рівня цивілізаційного розвитку і яка проходить певні ступені, фази свого життєвого циклу;
- локальна цивілізація. Складова глобальної цивілізації, що має власні цивілізаційні цінності;
- світові цивілізації. Це — великі етапи розвитку глобальної цивілізації і цикли поколінь локальних цивілізацій, епохи у розвитку людства як єдиної мега системи. [16, с.29]

Питання між цивілізаційних взаємин, взаємодій (протистояння, зіткнення, діалог, співпраця та ін.) детально розглядаються у працях таких відомих зарубіжних учених, як А. Тойнбі, О. Шпенглер, З. Бжезинський, Л.

Гумільов, С. Хантінгтон, Франсуа Гізо, Генрі Бокль, Я. Данилевський, Фернан Бродель, П. Сорокін, В. Вернадський, П. Джонс, А. Хаймен, Б. Брауер, А. Рара, Д. Нісмен, М. Шмігелю, С. Телбонт, С. Йома. Серед вітчизняних українських фахівців, які активно долучилися до розгляду проблем між цивілізаційних відносин, слід назвати імена С. Кримського, Ю. Павленка, Ю. Пахомова, Г. Щокіна та ін.

Висновки

Під час аналізу основних понять демократії стало очевидним, що для формування демократичної держави необхідно зрозуміти та враховувати принципи та цінності, які лежать в основі демократії, такі як рівність, свобода, права людини та правова держава. Ці поняття є основою будь-якої демократії та визначають напрямки діяльності у формуванні демократичного суспільства.

Перш за все, важливо визначити, що процес будівництва демократії є складним та тривалим, і його успішність залежить від численних факторів, включаючи політичну волю, громадянське суспільство, культурні та історичні особливості країни.

Розглянувши Історичні та теоретичні аспекти розвитку демократії в світі, ми зрозуміли, що демократія є еволюційним процесом, який постійно змінюється та адаптується до нових викликів та потреб суспільства. Розуміння цього контексту допомагає у вивченні шляхів подальшого розвитку демократії в Україні. Насправді, сучасний стан демократії в Україні є результатом впливу різноманітних факторів: політичних, економічних, соціокультурних та історичних. Політичні реформи, направлені на покращення правової системи, боротьбу з корупцією та забезпечення прозорості у владі, є кроком у напрямку створення ефективної та стабільної демократії.

Протягом останніх десятиліть Україна здійснила значні зусилля у впровадженні демократичних реформ, зокрема у сферах виборчої системи, правового державотворення, боротьби з корупцією, розвитку громадянського суспільства та зміцнення принципів прав людини та громадянських свобод. Проте, багато завдань ще залишаються невирішеними, і існують певні виклики, з якими країна стикається на шляху до повноцінної демократії.

Громадянське суспільство та активна участь громадян є важливими складовими демократії. Активна громадська участь та участь у громадських ініціативах сприяє підтримці демократичних цінностей та зміцненню демократії на місцевому рівні.

Один з найбільших викликів - це боротьба з корупцією та покращення правосуддя. Корупція залишається серйозною перепорою на шляху до розвитку демократії та процвітання країни. Також істотною проблемою є

політична нестабільність, конфлікти між політичними силами та неефективність управління.

Міжнародний досвід у зміцненні демократії також може бути корисним для України. Вивчення навчальних прикладів та інноваційних підходів інших країн може допомогти знайти ефективні рішення для подальшого вдосконалення демократії в Україні.

Незважаючи на це, важливо відзначити позитивний прогрес, який зроблено у напрямку будівництва демократії в Україні. Наприклад, проведення демократичних виборів, активна участь громадян у громадських обговореннях та ініціативах, а також розвиток громадянського суспільства. Крім того, Україна продовжує співпрацювати з міжнародними партнерами, отримуючи підтримку та експертну допомогу у впровадженні демократичних реформ.

У цілому, процес формування демократії в Україні є складним та багатограним, і вимагає постійного аналізу, участі та співпраці всіх суспільних сил для досягнення стабільної та ефективної демократичної держави.

Отже, наявність демократичної держави в Україні - це процес, який є постійним та динамічним, і вимагає від усіх учасників суспільства постійних зусиль та здійснення реформ для забезпечення сталого розвитку та зміцнення демократії.

Список використаних джерел

1. Пильгун Н. В, Яківчук Ж. В. Історико-теоретичні аспекти розвитку демократії в суспільстві. 2017
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. 2001 Видавництво Харків: Консум
3. Головатий М. Ф. Міжрегіональна академія управління персоналом .«Видавничий дім «Персонал» 2011.
4. Кормич А. І.НУ "ОЮА" Демократичні традиції Українського державотворення. 2011
5. Чепульченко Т. О. Ярош І. С. Еволюція демократії в Україні Е Серія: Право, 2019 р, № 1
6. Андрійчук. Т. Сучасна демократія: проблеми та перспективи розвитку. 2012
7. Олійник. О. Характеристика негативного впливу на демократію в Україні .2019
8. Почепцов Г.Г. Становлення демократії як основа для розвитку публічно-приватного партнерства. Публічно-приватне партнерство LCD .2012
9. Матусевич Т. Розвиток культури демократії в освіті як аксіологічна проблема. 2022
10. Замора О. М. Концептуальні засади економічної демократії в контексті сучасного державного управління в Україні 2015
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4556> (дата звернення 23.04.2024)
11. Матусевич Т.. Реалізація демократії в Україні: Політико-Правовий аналіз .С.Р 2020
12. Кудряченко А. Реформа політичної система і становлення інституцій громадянського суспільства Україні .випуск 36 .2007
13. Скрипнюк О. В. Громадянське суспільство і демократія: Проблема взаємозалежності розвитку. 2001
14. Рябоконь О. В. СТВОРЮЮЧИ МОСТИ ДЛЯ ДЕМОКРАТІЇ. Р. 2016
15. Скрипнюк О. В. Громадянське суспільство і демократія: Проблематика взаємозалежності розвитку. УДК 321.01. 2000
URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a88697cc-4d23-457f-ba83-f5561999d575/content>

16. Головатий М. Ф. Міжрегіональна академія управління персоналом
Демократія: історія, теорія, практика Навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів та аспірантів-політологів Київ ДП.
«Видавничий дім «Персонал» 2011

17. Скрипник О. Політичні реформи в Україні можливість здійснення
ПіЕНД і м І. Ф. Кураса НАН України . НАУКОВІ ЗАПИСКИ Випуск 2 . 2011

18. Чепульченко Т. О. Ярош І. С. Еволюція демократії в Україні. І УДК
342.34 . 2019

19. Головатий М. Ф. Демократія історія, теорія, практика Навчальний
посібник для студентів вищих навчальних закладів та
аспірантів-політологів Київ ДП . «Видавничий дім «Персонал» 2011

20. Зеленько Г. І. Міжрегіональна академія Управління персоналом
навчальна програма: дисципліни “Історія і теорія демократії (для
спеціалістів, магістрів). Київ 2005

21. Латигіна Н. Джерела сучасної демократії. політичний менеджмент №3
2011. УДК 327:321

22. Таміліна Л. Чому українці та українки підтримують демократію. Аналіз
історичних витоків про демократичних настроїв в Україні . Видано 07.03
. 2024

URL: <https://voxukraine.org/chomu-ukrayina-ta-ukrayintsi-pidtrymuyut-demokratiyu-analiz-istorychnyh-vytokiv-prodemokratychnyh-nastroyiv-v-ukrayini>

(дата звернення 12.05.2024)

23. Матусевич Т. Розвиток культури демократії в освіті як аксіологічна
проблема. DOI 10.25264/978-617-8041-12-0.2022-45-65

URL:

https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8689/1/02_%D0%A2%D0%B5%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%B0%20%D0%9C%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%81%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87_45-65.pdf

(дата звернення 17.04.2024)

24. Крат М. Активна участь громадян – основа демократії. (дата
видання 21.03.2024)

URL: <http://dialog.lviv.ua/aktivna-uchast-gromadyan-osnova-demokratiyi/> (дата
звернення 25.05.2024)

25. Себайн Джордж Г, Торсон Томас Л. Історія політичної думки. 1997

URL: <http://litopys.org.ua/istpolit/ipd08.htm>

27. Необхідні передумови утвердження демократії. Етапи демократичного
процесу (дата звернення 22.04.2024)

URL:https://studies.in.ua/democrat_seminar/465-neobhdn-peredumovi-utverdzhennya-demokratyi-etapi-demokratichnogo-procesu.html

28. Кройтор А. В. Політична модернізація та транзитивні процеси. 2024

URL:https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/fmvps/navchalni_materialy/metod_zabezpecheni/bakalavr/metod-rekomendatsii_politychna_modernizatsiya.pdf (дата звернення 04.03.2024)

29.

30. Моренчук А. А. Проблеми та перспективи розбудови демократичного політичного режиму в Україні. УДК 323:342.24.21.05.2017

UDL:<https://internationalconference2014.wordpress.com/2017/05/21/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8-%D0%B4%D0%B5/>

(дата звернення 29.04.2024)